

Mr. Damir Gašparović

SLIKA ZDRAVLJA I PLAN ZA ZDRAVLJE GRADA CRIKVENICE

1. UVOD

Regionalni ured Svjetske zdravstvene organizacije za Europu pokrenuo je 1986. projekt “Zdravi grad” s ciljem da osnaži interes za pozitivni koncept zdravlja u gradovima diljem Europe, te potakne i omogući direktnu suradnju među njima bez barijera političkih granica. Predmet interesa ovoga pokreta prvenstveno su gradovi, ali i druga naselja u kojima ljudi žive i rade. Projekt “Zdravi grad” temelji se na strategiji “Zdravlje za sve”, čija načela provodi u praksu lokalnim djelovanjem na razini grada.

Tri su važna strateška načela zdravih gradova:

1. Multisektorski pristup, po kojem pitanje zdravlja nije samo stvar sustava zdravstva već i svih srodnih i razvojnih sustava u društvu;
2. Aktivna participacija građana (samopomoć, uzajamna pomoć, mogućnost odlučivanja o zdravlju i dr.);
3. Briga za okolinsko zdravlje (biološka, fizička i socijalna okolina) – pravo i dužnost građana da žive u estetski i ekološki kvalitetnoj okolini.

Projekti “Zdravih gradova” afirmiraju *holističku prirodu zdravlja*, ukazujući na međuzavisnost fizičke, duševne, socijalne i duhovne dimenzije zdravlja. Projekt polazi od pretpostavke da se zdravlje može postići zajedničkim naporima pojedinaca i skupina koje žive u gradu. Sljedeća bitna postavka projekta je spoznaja da *pri donošenju političkih odluka na razini gradske vlade treba uvijek obratiti pozornost na njihov mogući utjecaj na zdravlje*. Na stanje zdravlja gra-

đana bitno utječu uvjeti stanovanja, stanje okoliša, obrazovanje, javne službe, socijalna zaštita i dr. Upravo zbog takvog utjecaja, usmjerenost na zdravlje podrazumijeva uključivanje organizacija i pojedinaca koji djeluju izvan samog sektora zdravstva u aktivnosti na poboljšanju zdravlja građana. Ovaj se proces zajedničkog djelovanja na poboljšanju zdravlja označuje terminom "intersektorsko ili međuresorsko djelovanje".

Ovi temeljni ciljevi projekta - unapređenje zdravlja i prevencija bolesti kroz intersektorsko djelovanje - zahtijevaju stvaranje klime koja podržava promjene, stalno traganje za novim idejama i inovativnim metodama te podržavanje onih koji s uspjehom uvode nove pristupe i nove programe. Mjera uspješnosti projekta "Zdravi grad" je prihvaćanje politike zdravlja na razini grada.

Grad Zagreb je bio jedan od pionira razvoja projekta "Zdravi grad" u Europi i domaćin Konferencije europskih Zdravih gradova u jesen 1988. godine. Zagrebački projekt bio je inicijator stvaranja i širenja mreže Zdravih gradova u Hrvatskoj. Od 1992. godine hrvatska nacionalna mreža registrirana je nevladina udruga čiji je predsjednik doc.dr. Slobodan Lang, koordinator dr. Selma Šogorić, a sjedište, odnosno, Suportivni centar mreže uspostavljen još 1990. godine, nalazi se pri Školi narodnog zdravlja "Andrija Štampar", Medicinskog fakulteta, Sveučilišta u Zagrebu. Hrvatska mreža Zdravih gradova danas okuplja preko četrdesetak gradova i županija koje radeći na poboljšanju urbanog okruženja u kojem ljudi žive, rade ili se školuju unapređuju fizičko, duševno i socijalno blagostanje svojih stanovnika.

Crikvenica je jedan od «mlađih» projektnih gradova koji od 2002. godine prikuplja iskustva drugih gradova te sustavno radi na uspostavljanju projekta "Zdravi grad" u vlastitoj sredini.

2. METODOLOGIJA IZRADE GRADSKO SLIKE I GRADSKOG PLANA ZA ZDRAVLJE

2.1. *Metoda brze procjene zdravstvenih potreba u zajednici – RAP (eng. rapid appraisal to access community health needs) - osnovne postavke*

ŠTO JE BRZA PROCJENA?

Brza procjena je metoda za prikupljanje informacija o problemima u kratkom vremenu, bez velike potrošnje vremena stručnjaka i finansijskih sredstava. Ta procjena je prvi korak u procesu planiranja zdravstvenih intervencija u nekoj zajednici. Ona ne predstavlja metodu za prikupljanje sveobuhvatnih podataka o nekom geografskom području ili jednom određenom zdravstvenom problemu. Brzom procjenom saznajemo ŠTO SU PROBLEMI, a NE KOLIKO je ljudi njima

zahvaćeno. Pojam “brza” odnosi se na vrijeme prikupljanja, ali i na vrijeme utrošeno na analizu podataka.

NAČIN PROVOĐENJA BRZE PROCJENE

U slučaju Grada Crikvenice u RAP-u je sudjelovao panel (95 sudionika) odabranih predstavnika gradske uprave, značajnih institucija sa područja grada te samih građana:

- službenici uprave – gradonačelnik, pročelnici odjela gradske uprave itd.
- zaposleni u sustavima zdravstva i socijalne skrbi – domovi zdravlja, centri za socijalni rad i dr.
- nastavnici – predstavnici predškolskih ustanova, osnovnih i srednjih škola
- značajni predstavnici zajednice - županijski i gradski vijećnici, predsjednici lokalnih udruga – sportskih, političkih, kulturnih itd.
- vjerski službenici – župnici
- neformalni vođe - ugledni građani, dobitnici Nagrade grada, sportaši godine
- vlasnici poduzeća – gospodarstvenici
- članovi nevladinih organizacija
- predstavnici drugih institucija - npr. policije, ureda državne uprave, pravosuđa itd.

Postupak provođenja RAP-a uključuje redom aktivnosti:

- odabir lokalnog koordinatora istraživanja i odabir panelista
- obavještanje panelista pismenim putem o našim namjerama uz zamolbu za suradnjom, uključivo poslati polustrukturirani upitnik s molbom da ga ispunjenog dostave lokalnom koordinatoru istraživanja u što kraćem vremenu
- paralelno se radi na prikupljanju i analizi relevantne postojeće pisane dokumentacije
- prikupljeni se eseji obrađuju metodom analize slobodnog teksta
- na temelju prikupljenih informacija (pisani dokumenti i slobodni tekst) priprema se platforma za radni sastanak (konsenzus konferenciju)
- paralelno se obavještavaju panelisti o datumu i mjestu održavanja konsenzus konferencije
- radni sastanak (panel sudionika u istraživanju) održava se tijekom dva radna dana. Prvi se dan sudionici upoznaju s ciljevima sastanka, metodom rada i dobivenim rezultatima, formira se lista problema i odabiru prioriteta (pojedinačno, u malim grupama i plenarno). Oko odabranih prioriteta područja aktivnosti formiraju se tematske grupe te se pris-

tupa izradili plana aktivnosti. Na završetku drugog dana konferencije javnosti se prezentiraju dobiveni rezultati s ciljem dobivanja suglasnosti te javne i političke podrške navedenim aktivnostima projekta "Zdravi grad" (koje tada kroz gradski proračun mogu biti i adekvatno praćene).

Tri su glavna izvora podataka koja se koriste u brznoj procjeni:

1. postojeća pisana dokumentacija (vidi – pisani izvori informacija)
2. eseji panelista (odgovori na šest postavljenih pitanja)
3. promatranje, zapažanje (koje je integralni dio odgovora panelista)

PISANI IZVORI PODATAKA

- popis stanovništva
- gradski razvojni planovi
- gradski proračun
- rutinska zdravstvena dokumentacija (Izveštaj o stanju zdravlja s naznakom glavnih trendova)
- već provedene studije (navike i način života stanovnika)
- dokumentacija drugih sektora uprave ili društvenih djelatnosti
- izvještaji Vladinih ureda i Ministarstava ako imaju implikacije na lokalnu situaciju
- povijesni dokumenti

ŠTO RAP-om DOBIVAMO?

Svrha provođenja RAP-a je dobiti:

1. gradsku sliku zdravlja
2. konsenzus predstavnika gradske vlade, profesionalaca i građana oko prioriteta za rad na unapređenju zdravlja i podizanju kvalitete života u gradu za slijedećih pet godina (definiranje okvira rada projekta Zdravi grad)
3. dugoročni - strateški i kratkoročni - operativni plan/program aktivnosti na unapređenju zdravlja

2.2. Primjena metode RAP-a u Gradu Crikvenici

Upravni odjel za javne potrebe Grada Crikvenice i Suportivni centar Hrvatske mreže zdravih gradova pri Školi narodnog zdravlja "Andrija Štampar", Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pokrenuli su provođenje RAP-a u gradu Crikvenici u jesen 2004. godine. Na prijedlog g. Damira Gašparovića, pročelnika Upravnog odjela za javne potrebe (i koordinatora projekta «Crikvenica – Zdravi grad») odabrano je 95 panelista, predstavnika gradske uprave, značajnih institu-

cija s područja grada te samih građana. Odabrane su osobe pismenim putem obaviještene u rujnu 2004. godine o našim namjerama te zamoljene da dajući odgovore na šest postavljenih pitanja napišu esej o svom gradu. Do kraja studenog 2004. prikupljeno je 35 eseja koji su zatim, u Školi narodnog zdravlja “A.Štampar” obrađeni metodom analize slobodnog teksta. U međuvremenu su suradnici Upravnog odjela prikupili relevantne postojeće pisane dokumente (podaci iz popisa stanovništva, rutinska zdravstvena dokumentacija, podaci MUP-a, Zavoda za zapošljavanje i dr.) iz kojih su se također mogli izvesti neki indirektni pokazatelji zdravlja za Grad Crikvenicu. Početkom prosinca bili su stvoreni svi preduvjeti za održavanje radnog sastanka (konsenzus konferencije) koja ujedno predstavlja i središnje događanje RAP-a. Dakle, za potrebe konsenzus konferencije i izradu gradske slike zdravlja koristili smo tri glavna izvora podataka: postojeću pisanu dokumentaciju, eseje panelista (osoba koje raspolažu informacijama) te njihova zapažanja (koja su integralni dio odgovora anketiranih).

Radni sastanak (panel sudionika u istraživanju) održavao se tijekom dva dana, 10. i 11. prosinca 2004. godine. Prisustvovalo mu je tridesetak sudionika, predstavnika profesionalnih grupa (zdravstvenih radnika, socijalnih radnika, nastavnika, novinara i dr.), lokalne uprave (Grada i Mjesnih odbora) te zajednice (sportska, kulturna, ekološka društva, udruge invalidnih osoba i dr.).

Prvi dan prisutni su bili upoznati s ciljevima sastanka, metodom rada i dobivenim rezultatima. Bili su im predloženi najzanimljiviji i najčešći odgovori iz njihovih eseja, statistički pokazatelji zdravlja u gradu te fotografije snimljene na temelju njihovih odgovora na pitanja što umanjuje i što daje ljepotu življenja u gradu Crikvenici. Od svih spomenutih problema prisutni su prvo pojedinačno, a zatim u malim grupama odabrali tri po njihovom mišljenju najznačajnija problema. Poštujući odabir malih grupa formirana je zajednička lista tj. postignut konsenzus oko četiri prioriteta područja budućeg rada projekta “Crikvenica - Zdravi grad”. Oko njih su, zatim, oformljene tematske grupe (prioriteti nisu poredani po značaju ili važnosti):

1. **Unapređenje kvalitete života djece i mladih** (odgoj i obrazovanje mladih, organizirano kvalitetno provođenje slobodnog vremena)
2. **Kultura i amaterizam** (stvaranje preduvjeta za kvalitetno provođenje slobodnog vremena za sve generacije, razvoj kulturnog i sportskog amaterizma, očuvanje kulturne baštine)
3. **Valorizacija i razvoj gospodarskog potencijala** (nazadovanje uzrokovano sužavanjem razvoja na monogospodarsku djelatnost – turizam),
4. **Ekološko gospodarenje prostorom** (potrošenost prostora, apartmanizacija, infrastrukturni problemi – vodoopskrba, vodoodvodnja, dispozicija otpada, prometna regulacija).

Na temelju vlastitog profesionalnog ili privatnog interesa sudionici su se opredijelili za rad u jednoj od tematskih grupa. Cilj rada tematskih grupa bio

je: opisati i argumentirano obrazložiti zašto su odabrali ovo područje aktivnosti (definirati problem), odrediti cilj svog djelovanja (kako prepoznati jeste li uspjeli i kako uspjeh izmjeriti), izraditi dugoročni (strateški) i kratkoročni (operativni) plan/program aktivnosti te oformiti radnu grupu koja će ujedno biti savezništvo (alijansa) svih zainteresiranih (političari, profesionalci i zajednica) za rješavanje navedenog problema i kroz to unapređenje kvalitete življenja u gradu.

Drugi dan sastanka tematske grupe su nastavile s radom. Rad je bio povremeno prekidan kraćim plenarnim sastancima, kada bi se ukazala potreba za nadopunom znanja ili izmjenom iskustava. Na završetku radnog dijela tematske su grupe plenarno iznijele svoje programe kako bi i ostali dio auditorija upoznale s vlastitim prijedlozima, te kroz to zaokružile cjelinu projekta "Crikvenica - Zdravi grad". Nakon što je postignuta suglasnost svih prisutnih oko predloženih aktivnosti projekta "Zdravi grad", konferencija je završila svoj dvodnevni rad.

3. GRADSKI PLAN ZA ZDRAVLJE

3.1. Tematske grupe i plan aktivnosti

- a) **unapređenje kvalitete života djece i mladih** (unaprijediti odgoj i obrazovanje mladih, omogućiti kvalitetno provođenje slobodnog vremena mladih)

Obrazloženje problema (zašto?) U Gradu Crikvenici nedostaje, kako aktivnosti tako i kvalificiranih voditelja koji bi omogućili djeci i mladima da kvalitetno provode svoje slobodno vrijeme. Jedan od problema je i nedostatak odgovarajućeg prostora (centra za mlade) u kojem bi se provodio dio aktivnosti. Nedostatna je i stručna briga za duševno zdravlje mladih, nekipirani su razvojni timovi u školama (nema psihologa), ne posvećuje se dodatna pažnja roditeljima i djeci s dodatnim potrebama, ne postoji ni produženi boravak za učenike nižih razreda u osnovnim školama, itd.

Cilj djelovanja – unaprijediti kvalitetu života djece i mladih u Gradu Crikvenici djelujući na odgojno obrazovne institucije (unapređenje kvalitete unutar postojećeg sustava odgoja i obrazovanja) i na institucije koje mogu unaprijediti ponudu vezanu uz slobodno vrijeme mladih (sportska društva te izgradnja multimedijalnog centra za mlade, rad u sekcijama)

Aktivnosti – uvesti produženi boravak u osnovnim školama, besplatne udžbenike i marendu za socijalno ugroženu djecu, školske razvojne timove nadopuniti zapošljavanjem (za početak jednoga) psihologa, provesti do-edukaciju nastavnika u sklopu projekta «kvalitetne škole», pružiti adekvatnu pomoć roditeljima i djeci s dodatnim potrebama, razvijati volonterski rad među mladima, steći uvid u postojeću ponudu aktivnosti namijenjenih djeci i mladima, zaposliti profesionalne voditelje programa za djecu i mlade u kulturi i sportu, ali tako

da u konačnici aktivnost za djecu budu besplatne ili imaju simboličnu cijenu.

Evaluacija – izrada vodiča za slobodno vrijeme mladih, istraživanje potreba među djecom i mladima, putem istraživanja u školama vidjeti je li se dogodio pomak.

- b) **kultura i amaterizam** (stvaranje preduvjeta za kvalitetno provođenje slobodnog vremena za sve generacije, razvoj kulturnog i sportskog amaterizma, očuvanje kulturne baštine).

Obrazloženje problema (zašto?): Aktivnost stanovništva Grada Crikvenice u konzumiranju kulturnih događanja nije zadovoljavajuća, dok je na području sportskih aktivnosti situacija nešto bolja. Razlozi tome su s jedne strane nepostojanje adekvatnog prostora za odvijanje kulturnih aktivnosti i nedostatna animacija stanovnika da participiraju u događanjima, te s druge strane manjak angažiranosti stručnoga kadra tj. animatora.

Cilj djelovanja – u svim mjestima Grada Crikvenice reaktivirati KUD-ove te stvoriti uvjete za muzejsku, književnu, likovnu i sportsku djelatnost, otvoriti prostore za rad KUD-ova.

Aktivnosti - sazvati okrugli stol volontera i profesionalnih voditelja koji rade u kulturi Grada Crikvenice, aktivirati volontere pri mjesnim odborima, uključiti entuzijaste u rad Odbora za kulturu (ili inicirati osnivanje Kulturnog Vijeća), u svim mjestima Grada Crikvenice reaktivirati KUD-ove. Stvoriti materijalne uvjete tj. prostor za rad KUD-ova, prostore za muzejsku djelatnost i zavičajne zbirke, prostor za književnu djelatnost, prostor za likovnu djelatnost (atelje Z.Cara), stvoriti dodatne uvjete za sport, itd.

Evaluacija – prema nabrojanim aktivnostima.

- c) **Valorizacija i razvoj gospodarskog potencijala** (nazadovanje uzrokovano sužavanjem razvoja na monogospodarsku djelatnost – turizam, raditi na razvoju komplementarnih djelatnosti, otvoriti poduzetničke zone, smanjiti nezaposlenost i odljev mladih).

Obrazloženje problema (zašto?): nazadovanje uzrokovano sužavanjem razvoja na monogospodarsku djelatnost – turizam, «kriza» turističke djelatnosti i zastarjelost (objekata i pristupa) zahtijeva da se radi na razvoju komplementarnih djelatnosti; treba otvoriti poduzetničke zone, smanjiti nezaposlenost i odljev mladih, u radu se može osloniti na već postojeće dokumente - prostorni plan, masterplan i stručne tekstove do sada objavljene u Vinodolskom zborniku.

Cilj djelovanja: postići višu razinu kvalitetne zaposlenosti, povećati standard življenja.

Kratkoročno: povezivanje s okruženjem – ponajprije Općinom Vinodolskom, otvaranje poduzetničke zone, planiranje i razvoj novih kadrova (npr. animatori, treneri, vodiči...), prosječnom plaćom stići prosjek Republike Hrvatske.

Dugoročno: za 5 godina smanjiti nezaposlenost za 50%, dovesti nivo prosječne plaće zaposlenih u Crikvenici iznad državnog prosjeka.

Evaluacija – manji udio nezaposlenih, viša kvalifikacijska struktura i veće zarade zaposlenih.

d) **Ekološko gospodarenje prostorom** (*potrošenost prostora, apartmanizacija, infrastrukturni problemi – vodoopskrba, odvodnja, dispozicija otpada, prometna regulacija*)

Obrazloženje problema (zašto?): Gospodarenje prostorom je najslabija karika među preduvjetima zdravog života na ovom prostoru. Razlog tomu je loš i krivi odnos, zapravo nerazumijevanje značaja i uloge prostora u životu i radu čovjeka. Loše korištenje prostora očituje se u pretjeranoj, katastrofalnoj izgradnji smještajnih kapaciteta tzv. «apartmana» što čini veliku štetu prostoru, ali u budućnosti i turizmu kao osnovnoj privrednoj grani ovog kraja.

Cilj djelovanja – zaustaviti prekomjernu izgradnju, poboljšati kvalitetu smještajnih kapaciteta i riješiti problem infrastrukture koja ne može pratiti brzo širenje «apartmanskih» naselja.

Aktivnosti - *zaustaviti neplansku izgradnju kreveta, poboljšati kvalitetu postojećih smještajnih kapaciteta, riješiti problem parkirališta izgradnjom garaža na više nivoa, vratiti «staru školu» kulturnim sadržajima, očistiti i uklopiti u promet Kotorsku ulicu, uz Dubračinu napraviti šetalište, prostor plaža povećati nasipavanjem i eventualnim betoniranjem (ovome treba prethoditi stručno ispitivanje mogućnosti u koje treba uključiti sve potrebne struke za ispitivanje kopna, morskog dna, djelovanja vjetrova, valova itd.)*

Evaluacija – izvršenjem nabrojanih aktivnosti.

4. SAŽETAK I ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Brza procjena (RAP) je metoda za prikupljanje informacija o problemima u zajednici u kratkom vremenu, bez velike potrošnje kako vremena stručnjaka tako i financijskih sredstava. Ova procjena je prvi korak u procesu planiranja zdravstvenih intervencija u zajednici. U ovom slučaju korištena je u svrhu određivanja prioriternih područja aktivnosti za rad projekta “Crikvenica - Zdravi grad”. Crikvenica pripada grupi «mlađih» gradova članova Hrvatske mreže zdravih gradova.

Primjenom ove metode brze procjene dobili smo sljedeće:

1. tri dragocjene grupe podataka (eseje osoba koje raspolažu informacijama te njihova zapažanja - slike zdravlja, kao i objedinjene postojeće pokazatelje koji govore o zdravlju u Gradu Crikvenici) za izradu gradske slike

- zdravlja, podatke koji će biti razumljivi te, tekstom i sadržajem, pristupačni najširoj javnosti,
2. konsenzus predstavnika gradske uprave, profesionalaca i građana oko četiri prioritetna područja za budući rad na unapređenju zdravlja i podizanju urbane kvalitete života:
 - a) Unapređenje kvalitete života djece i mladih
 - b) Kultura i amaterizam
 - c) Valorizacija i razvoj gospodarskog potencijala
 - d) Ekološko gospodarenje prostorom
 3. gradski plan za zdravlje - dugoročni (strateški) i kratkoročni (operativni) plan/program aktivnosti na unapređenju zdravlja,
 4. savezništvo (alijansu) svih zainteresiranih grupa (političari, profesionalci i zajednica) u unapređenju kvalitete življenja u gradu.

U narednom razdoblju potrebno je temeljne dokumente, gradsku sliku zdravlja i gradski plan za zdravlje, dati na raspravu i usvajanje Gradskom poglavarstvu i Gradskom vijeću, te pružiti svu potrebnu podršku radu tematskih grupa, kako bi pokrenule sve, na konferenciji dogovorene, aktivnosti i ostvarile kratkoročne, a zatim i dugoročne ciljeve, jer su postignuća (ostvarivanje rezultata) najbolji poticaj za budući rad.

Sažetak

Autor je izvijestio o projektu "Crikvenica zdrav grad" koji je prihvaćen u okviru međunarodnog pokreta zdravih gradova. Do sada su utvrđene osnovne postavke projekta, njegove dispozicije i pokrenute početne aktivnosti. Projekt se lako prepoznaje kao jedna od tema ovog skupa, jer cilja na zdravu sredinu, a ona kao takva je nužan preduvjet za moderni turistički razvoj.

Ključne riječi

Zdrav grad, međunarodni pokret, Crikvenica, preduvjet razvoja turizma.

Bilješka o autoru

Gašparović Damir, Crikvenica, mr. ekonomije, član Gradskog poglavarstva Crikvenica

